

PROVJERAVANJE, OCJENJIVANJE I PRIZNAVANJE KVALIFIKACIJA STEČENIH NEFORMALNIM I INFORMALNIM UČENJEM (II. DIO)¹

Dušan Petričević
dusan.petricevic@zg.t-com.hr

Pojmovnik

C

Certifikat (*lat. certus - određen, suguran + fikacija – preobraziti, izmisliti*) – završni dokument kojim ovlaštena obrazovna ustanova potvrđuje kvalificiranost pojedinca, koju je pokazao na završnom ispitu ili u procesu provjeravanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznatu kvalifikaciju na određenoj razini Hrvatskog kvalifikacijskog okvira.

Cilj vrjednovanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina kandidata – otkriti (učiniti vidljivim) prikrivena ili tacitna znanja i vještine kandidata njemu samome, poslodavcu, obrazovnom sustavu i društvenoj zajednici, te poboljšavati kvalifikacijsku strukturu stanovništva i zaposlenika.

D

Dokazi o stečenim neformalnim i informalnim znanjima i vještinama – razlikuju se na neposredne i posredne.

Neposredni dokazi – dokazi na temelju kojih se stječe neposredan uvid u znanja i vještine kandidata koje je stekao završavanjem neformalnih oblika obrazovanja, u procesima rada i samoučenja. Među te dokaze spadaju: certifikati o završenim oblicima neformalnog obrazovanja u obrazovnim ustanovama (npr. dokaz o završenom tečaju stranog jezika, za rad na PC-ju itd.), certifikati o završenim oblicima

1 Pojmovnik je nastavak prvog dijela istoimenog članka istog autora iz prethodnog broja Andragoškog glasnika.

obrazovanja u poduzeću (npr. dokaz o osposobljenosti za rad na siguran način, dokaz o završnoj internoj prekvalifikaciji, specijalizaciji, dokvalifikaciji ili usavršavanju) i u drugim institucijama, konkretna djela (uradak/uradci) kandidata, potvrde poslodavaca o ukupnom radnom iskustvu na određenim poslovima.

Posredni dokazi – dokazi na temelju kojih se stječe posredan uvid u znanja i vještine kandidata koje je stakao u procesima obavljanja određenih poslova. U tu skupinu dokaza spadaju pisana mišljenja neposrednih rukovoditelja o znanjima i vještina i strukovnim kvalitetama kandidata.

I

Informalno (spontano) učenje – je neorganiziran, cjeloživotni proces u kojem svatko stječe znanja, vještine i stavove kroz iskustvo, kroz kontakt s drugim društvenim grupama kakve su obitelj, brak, grupa vršnjaka, radne grupe i slično, kroz kontakt s drugim osobama i kroz kontakt s novim informacijama koje emitiraju sredstva javnog priopćavanja, institucije kulture i slično. Ono osigurava važnu osnovicu za život i rad, ali ne može zamijeniti formalno ni neformalno obrazovanje i osposobljavanje. Onaj koji uči rijetko je svijestan učenja novih znanja i vještina.

Ishod učenja – rezultati procesa učenja; stečeni repertoar ponašanja, stečena znanja i vještine; razvijene kompetencije u različitim područjima.

J

Javno priznati certifikat – je javno priznati dokument (potvrda, uvjerenje, svjedodžba, diploma) kojim ovlaštena obrazovna ustanova, na kraju procesa provjeravanja, potvrđuje da kandidat ima znanja i vještine na određenoj kvalifikacijskoj razini.

K

Kandidat – odrasla osoba s navršениh najmanje 18 godina života koja smatra da je stekla uvjete za pokretanje postupka za priznavanja neformalno i informalno naučenih strukovnih znanja i vještina u javno priznatu kvalifikaciju u određenom sektoru rada i na određenoj kvalifikacijskoj razini.

Kompetencija (lat. *competere* – nadležnost, djelokrug, ovlaštenje neke ustanove ili osobe, mjerodavnost) - mogućnost primjene znanja i vještina te djelotvorna korištenja iskustava i kvalifikacija u uobičajenim ili novim situacijama.

Kvalifikacija (lat. *qualis* – kakav + *fikacija* - preobraziti, izmisliti) – podrazumijeva formalni ishod procesa ocjenjivanja i vrjednovanja, koji je pokazao da je neka osoba ostvarila ishode učenja **u skladu sa standardima** koje je propisalo neko

kompetentno tijelo (ustanova), i/ili da posjeduje kompetencije nužne za određenu djelatnost. Podrazumijeva i posjedovanje formalne svjedodžbe koju izdaje neka ovlaštena ustanova.

Prema prijedlogu Hrvatskog kvalifikacijskog okvira, sve kvalifikacije razvrstane su na 8 razina.

Kvaliteta ishoda učenja – označava pouzdanost i povjerenje u iskaz koji se nalazi u javnoj ispravi (ili drugim dokumentima) kojom se prikazuju ostala svojstva ishoda učenja. Kvaliteta se iskazuje kroz dvije dimenzije: osobnu i institucijsku. **Osobna dimenzija kvalitete ishoda učenja** opisuje pouzdanost postojanja iskazanih ishoda učenja (odgovarajuće razine, obujma i profila) kao svojine pojedine osobe i iskazuje se ocjenama, a **institucijska kvaliteta** govori o pouzdanosti odgovarajućih institucija koje su brinule o stjecanju i formalnom vrjednovanju ishoda učenja, uključujući izdavanje konkretne javne isprave.

M

Mjerila i kriteriji za priznavanje – jasni i precizni alati pomoću kojih ocjenjivači utvrđuju ima li kandidat znanja i vještine na razini utvrđenog standarda za određenu kvalifikacijsku razinu Hrvatskog kvalifikacijskog okvira. Uz to mjerila i kriteriji određuju jasne granice prolaznosti za teoriju (npr. 50% - 80%) i praksu (npr. 80% - 100%) i vrijeme trajanja provjere (usmene, pisane i praktične).

Mreža ovlaštenih regionalnih centara za provjeravanje i priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije – mreža obrazovnih ustanova (srednjih strukovnih škola, ustanova za obrazovanje odraslih) koje ispunjavaju propisane uvjete (strukovne, kadrovske, materijslo-tehničke i druge), sa sjedištima u Osijeku, Rijeci, Splitu, Zadru, Zagrebu i Varaždinu. Mrežu ovlaštenih regionalnih centara predlaže Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih u suradnji sa zajednicama srednjih strukovnih škola i ustanova za obrazovanje odraslih), a donosi Nacionalni savjet za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.

N

Neformalno (neslužbeno) obrazovanje – svaki oblik obrazovanja koji ne dovodi do stjecanja novih kvalifikacija, odnosno do novih diploma ili napredovanja na kvalifikacijskoj ljestvici. Označava organizirane procese učenja usmjerene na osposobljavanje odraslih osoba za rad, za različite socijalne aktivnosti te za osobni razvoj.

Provodi se po nastavnim ili tematskim planovima i programima koji nisu i ne moraju biti odobreni (verificirani) od Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, nego su odobreni od onoga pravnog subjekta koji je neposredno zainteresiran za njihovu

realizaciju (npr. poslodavac) ili onoga pravnog subjekta koji ih nudi tržištu znanja (ustanova za obrazovanje odraslih). Može se provoditi u i izvan obrazovne ustanove i uključivati osobe svih dobnih skupina: djecu, redovite učenike i studente i odrasle. *Neformalno obrazovanje i osposobljavanje obuhvaća programe, kao što su:*

- *uvođenje radnika određenog zanimanja i kvalifikacijske razine bez radnog iskustva (prpravnik), u određeni proces rada,*
- *osposobljavanje radnika za zaštitu na radu, zaštitu od požara i zaštitu okoliša,*
- *interna dokvalifikacija, prekvalifikacija, specijalizacija i usavršavanje radnika određene tvrtke,*
- *informatičko osposobljavanje radnika, itd.*

Neformalno učenje – *učenje uklopljeno u planirane opće ili strukovne aktivnosti koje nisu eksplicitno određene kao učenje (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja ili podrške učenju). Obuhvaća i neformalno obrazovanje i neformalno osposobljavanje. Neformalno učenje je intencionalno iz točke gledišta onog koji uči.*

Neposredna provjera - *postupak u kojem ocjenjivači, kad ocijene da su određeni prikupljeni dokazi u portfoliju manjkavi, neposredno, usmeno, pismeno ili praktičnim radom, provjeravaju i ocjenjuju određena znanja i/ili vještine kandidata.*

Nositelji sustava provjeravanja i priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije - *ustrojeni su na dvije razine: na državnoj razini i na razini regionalnih centara.*

Na državnoj razini - *nositelji sustava su Nacionalno vijeće za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Centar za vanjsko vrjednovanje strukovnog obrazovanja, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i komore (HOK i HGK).*

Na razini regionalnih centara – *nositelji su regionalni centri (ovlaštene javne i privatne srednje strukovne škole i ustanove za obrazovanje odraslih).*

O

Ocjenjivač u postupku priznavanja – *stručnjak na području na kome kandidat želi steći javno priznatu kvalifikaciju, koji je posebno osposobljen za vrjednovanje prikupljenih neposrednih i posrednih dokaza u portfoliju kandidata i za neposredno vrjednovanje kandidatovih vještina, stavova i navika u procesu obavljanja radnog naloga (zadatka).*

P

Portfolio (*lat. mappa* – torba za spise) – *mapa sa zahtjevom i životopisom kandidata te s prikupljenim neposrednim i posrednim dokazima o ranije naučenim znanjima, vještinama, stavovima i navikama o određenom poslu te osobnim podatcima o kandidatu.*

Postupak provjeravanja prikupljenih dokaza u portfoliju kandidata – *postupak provjeravanja prikupljenih dokaza u portfoliju o stečenim znanjima i vještinama kandidata u procesima neformalnog i informalnog obrazovanja i učenja s ciljem priznavanja u javno priznatu kvalifikaciju na određenoj kvalifikacijskoj razini Hrvatskog kvalifikacijskog okvira.*

Povjerenstvo za provjeru i priznavanje dokaza u portfoliju kandidata – *čine 3 licencirana ocjenjivača koje, ovisno o sektoru rada u kojem kandidat želi steći javno priznatu kvalifikaciju, imenuje Županijski ured za ... ili Ured za ... Grada Zagreba s liste koju je odobrio Nacionalni centar za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih.*

Zadatak je povjerenstva:

- da, na osnovi provjere neposrednih i posrednih dokaza u portfoliju, utvrdi sposobnost kandidata za obavljanje poslova na određenoj kvalifikacijskoj razini,
- da podrvrigne neposrednoj provjeri onog kandidata čiji portfolio nije pozitivno ocijenjen. Neposredna provjera može biti usmena i praktična (izrada određenog uratka).

Priznati kvalifikaciju – *na temelju provjere prikupljenih dokaza u portfoliju i, po potrebi neposredne provjere, priznati kandidatu da je kvalificiran za samostalno i timsko, sigurno, odgovorno, kvalitetno i ekonomično obavljanje određenih poslova na određenoj kvalifikacijskoj razini HKO – a.*

Proces priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije - *netradicionalni način provjeravanja i priznavanja neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije, koji se odvija u određenim etapama.*

Profil kandidata – *bitni podaci o kandidatu: ime i prezime, starosna dob, spol, završeno formalno obrazovanje, ukupno radno iskustvo, socijalna anamneza i psihološki profil (kompleks manje vrijednost zbog nezavršenog obrazovanja, pomanjkanje samopouzdanja, strah od novih tehnologija, povučенost u sebe, ...).*

Priznavanje (potvrđivanje) kvalifikacija – *postupak koji omogućuje da ljudi različitih stilova življenja, različitih starosnih skupina i različitih radnih i životnih iskustava dobiju formalno (javno) priznate kvalifikacije za ona znanja i vještine koje su ranije stekli. Priznavanje ranije stečenih znanja i vještina zasniva se na pretpostavci da čovjek uči čitav život i da veliki dio svojih znanja i vještina stječe neformalnim i informalnim učenjem te da je ta, nepriznata, znanja i vještine moguće usporediti sa stečenim znanjima i vještinama u procesima formalnog obrazovanja i učenja.*

Važna pretpostavka za uspoređivanje neformalano i informalno naučenih znanja i vještina sa znanjima i vještinama naučenim formalnim obrazovanjem i učenjem, a time i za priznavanje ranije stečenih neformalnih i informalnih znanja i vještina, je

standard strukovnih znanja i vještina za određeno zanimanje i određenu kvalifikacijsku razinu HKO-a.

R

Regionalni centar za priznavanje neformalno i informalno naučenih znanja i vještina u javno priznate kvalifikacije – *ovlaštena obrazovna ustanova (srednja strukovna škola ili ustanova za obrazovanje odraslih) koja ispunjava propisane uvjete (kadrovske, prostorne, financijske i druge) za kompetentno obavljanje poslova savjetovanja kandidata, prikupljanje dokaza, provjeravanje prikupljenih dokaza u odnosu na propisane standarde znanja i vještina na određenoj kvalifikacijskoj razini HKO-a i izvođenje zaključka o rezultazu provjere (priznavanje javno priznate kvalifikacije, upućivanje kandidata na prikupljenje dodatnih dokaza, upućivanje kandidata na praktičnu provjeru, ...).*

S

Savjetnik u postupku provjeravanja – *psiholog, pedagog ili pravnik koji ima znanja o tehničko-tehnološkim obilježjima sektora rada, te raspolaže s informacijama o potrebama tržišta rada za radnicima određenih zanimanja na 1., 2., 3., 4. i 5. kvalifikacijskoj razini Hrvatskog kvalifikacijskog okvira i s komunikacijskim vještinama i sposobnostima pobuđivanja i motiviranja kandidata.*

Savjetnik obavlja slijedeće zadaće:

- informira i usmjerava kandidata o postupku, organizaciji postupka, mogućnostima daljnjeg obrazovanja i osposobljavanja,
- vodi kandidata pri izboru sektora rada i kvalifikacijske nrazine,
- pruža kandidatu pomoć pri oblikovanju portfolija i prikupljanju dokaza o osposobljenosti;
- obavlja prvu selekciju dokaza po poznatim kriterijima, kao što su sektori rada, autentičnost,
- aktualnost u odnosu na nastale tehničko-tehnološke promjene,
- dostavlja prikupljene dokaze povjerenstvu za provođenje provjere,
- organizira rad povjerenstva za provjeru kandidatovih dokaza, te, ako je potrebno, organizira neposrednu provjeru radnih vještina, stavova i navika kandidata.

Savjetovanje u postupku prikupljanja dokaza za priznavanje – *nadomješta obrazovni proces. U postupku savjetovanja, savjetnik je mentor ili nastavnik kandidatu.*

Standardi ishoda učenja za zanimanja na 1., 2., 3., 4. i 5. kvalifikacijskoj razini Hrvatskog kvalifikacijskog okvira - *dokument u kojem su navedena zanimanja na nevedenim kvalifikacijskim razinama HKO-a i u kojem su za svako zanimanje navedeni ključni podaci iz standarda zanimanja i standarda kvalifikacije. Među te ključne podatke spadaju:*

1. Naziv sektora rada:
2. Naziv zanimanja:
3. Šifra zanimanja iz Nacionalne klasifikacije zanimanja:
4. Podaci iz standarda zanimanja
 - 4.1. Razina, ključna svrha i opis zanimanja
 - 4.2. Grupa poslova, ključni poslovi i aktivnosti
 - 4.3. Uobičajeni/poželjni stavovi i obrasci ponašanja
 - 4.4. Ostale informacije
 - 4.5. Reference dokumenta
5. Podaci iz standarda kvalifikacije
 - 5.1. Osnovna svojstva kvalifikacije
 - 5.2. Elementi kvalifikacije
 - 5.3. Elementi za osiguravanje kvalitete kvalifikacije
 - 5.4. Elementi za osiguranje kvalitete standarda kvalifikacije
6. Uvjeti, koje mora ispunjavati osoba koja želi steći kvalifikaciju:
 - 6.1. _ godina radnog iskustva
 - 6.2. starosna dob: najmanje __ godina; najviše _ godina
7. Stupanj složenosti poslova: __
8. Mogući načini, elemeti i mjesto provjeravanja strukovnih znanja i vještina:
9. Prilagodbe osobama s posebnim potrebama:

Standard kvalifikacije – označava sadržaj i strukturu određene kvalifikacije, a uključuje sve podatke koji su potrebni za određivanje razine, obujma i profila kvalifikacije, kao i podatke koji su potrebni za osiguravanje i unapređivanje kvalitete standarda kvalifikacije.

Standard zanimanja – skup normativa kojima se utvrđuju poslovi i aktivnosti unutar tih poslova te kompetencije potrebne za njihovo obavljanje, na način kako ih iskazuje tržište rada, a u funkciji je izradbe standarda kvalifikacije i strukovnog dijela okvirnog nastavnig plana i programa za određeno zanimanje.

Sustav izvanškolskog stjecanja javno priznatih kvalifikacija na određenim kvalifikacijskim razinama - njegovu strukturu čine okruženje (uže i šire), ulazni elementi, regionalni centri za provođenje postupka provjeravanja, ocjenjivanja i priznavanja kvalifikacija na određenim razinama HKO-a, izlazni elementi (osobe s javno priznatim kvalifikacijama) i povratna informacija neposredno zainteresiranim.

U

Učenje za kvalifikaciju na određenoj razini HKO-a – u sustavu cjeloživotnog obrazovanja i učenja može se ostvarivati formalnom (školskim) i izvanškolskim (neformalnim i informalnim) učenjem.

Unutarnji i vanjski nadzornici – osposobljeni i ovlaštene stručnjaci za otklanjanje pokušaja snižavanja standarda strukovnih znanja i vještina ili otklanjanje nekih drugih nepravilnosti u procesu priznavanja kvalifikacija. Razlikuju se na vanjske i unutarnje.

Vanjski nadzornik - zastupa odgovornu državnu instituciju (nadležno ministarstvo) i, na osnovi slučajnog izbora, provjerava cjelokupni postupak priznavanja kvalifikacija u određenom regionalnom centru.

Unutarnji nadzornik - djeluje u regionalnom centru, a na nikakav način ne smije biti uključen u proces priznavanja kvalifikacija.

V

Vrednovanje portfolija – vrednovanje prikupljenih neposrednih i posrednih dokaza u portfoliju na osnovi konsensusa članova povjerenstva. Ako ocjena dokaza u portfoliju jednog člana povjerenstva (ocjenjivača) bitno odstupa, kandidat mora znanja dokazati neposrednom provjerom². Među dokazima u portfoliju nalaze se i pisma (mišljenja) neposrednih rukovoditelja koja su također predmet vrjednovanja ocjenjivača. Pri tome ocjenjivači vode računa o autentičnosti, cjelovitosti i valjanosti, pisama (mišljenja).

2 Ako neki dokument iz portfolija ne dobije prolazne ocjene ocjenjivača, kandidata znanja i vještine provjeravaju se neposredno, pisano, usmeno ili praktičnim radom.

Usmena provjera obavlja se na način da predsjednik komisije postavlja pitanja i zadatke, a dodatna pitanja mogu postavljati i članovi povjerenstva.

Pisana provjera obavlja se pomoću zadataka objektivnog tipa. Nadzor na pisanom provjerom vrše svi članovi povjerenstva.

Praktična provjera obavlja se na način da predsjednik ispitnog povjerenstva, na osnovi dogovora s članovima ispitnog povjerenstva, zadaje kandidatu praktični zadatak koji u sebi ima ključne radne vještine i navike za određenom kvalifikacijsku razinu.

Pri neposrednom provjeravanju ocjenjivači također ocjenjuju konsensusom. Ako se ocjena jednog ocjenjivača bitno razlikuje od ocjena drugih ocjenjivača, odlučuje se većinom.

Ako član ispitnog povjerenstva zbog bolesti i drugih razloga ne može biti prisutan provjeri, dužan je o tome obavijestiti predsjednika, tjedan dana prije ispita.

Uspjeh kandidata ocjenjuje se opisnim ocjenama: “zadovoljio” i “nije zadovoljio”.